

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

**ПРОГРАМА**  
**КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ**  
**З ФІЛОСОФІЇ**

*складена відповідно до*

*«Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та  
доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)»*

Програма екзамену з філософії для вступу та навчання до аспірантури складена відповідно до вимог підготовки науково-педагогічних кадрів вищої школи. Вона орієнтована на визначення рівня обізнаності майбутніх учених щодо філософських проблем сучасності, особливостей філософії як специфічної духовної форми, що відіграє важливу роль у становленні світоглядних орієнтирів людини та як методології науки.

Програма розрахована на пошукувачів наукового ступеня з усіх спеціальностей.

**Метою екзамену** є перевірка знань з філософії та їх емпіричне використання в сфері наукових досліджень. На екзамені аспіранти повинні розкрити зміст поставлених у білетах основних та додаткових питань і **виявити** при цьому:

- знання основних філософських категорій;
- вміння використовувати першоджерела при аналізі філософських проблем;
- знання основних філософсько-історичних концепцій та їх взаємозв'язок із сучасними тенденціями розвитку філософії;
- володіння принципами філософської рефлексії та методологією філософії;
- здатність застосовувати філософські знання у спеціальній галузі наукових досліджень.

Знання оцінюються за такими **критеріями**:

«**Відмінно**» – аспірант демонструє глибоке засвоєння курсу філософії на підставі ґрунтовного знання першоджерел та додаткової літератури. Аспірант демонструє здатність до глибокого аналізу та вільно орієнтується у філософській проблематиці, дає вичерпні відповіді на додаткові питання.

«**Добре**» – аспірант показує наявність системних знань та знань першоджерел, передбачених навчальною програмою.

«**Задовільно**» – аспірант у принципі засвоїв знання у межах навчальної програми.

«**Незадовільно**» – аспірант не володіє основними знаннями та не орієнтується в основних філософських проблемах.

Екзамен проводиться відповідно до рішення кафедри філософії та політології в усній формі. Для підготовки відповіді аспірант отримує екзаменаційні аркуші, які зберігаються після відповіді протягом року. Рівень знань оцінюється за чотирибальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Під час відповіді заповнюється протокол екзамену, до якого заносяться питання екзаменаційного білета, а також додаткові питання.

# ПРОГРАМА

## Тема 1.

### **Філософія як особливий тип світогляду**

Філософія та світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння світу. Структура світогляду. Світогляд як поліструктурне утворення. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, науковий і філософський. Філософія як теоретична основа світогляду. Специфіка філософського розуміння дійсності. Універсальність філософського знання. Категорії філософії. Соціокультурні підвалини філософії.

Основне коло філософських питань. Філософія як сфера мудрості. Способи і форми буття філософії. Структура філософського знання. Функції філософії: світоглядна, гносеологічна, соціально-практична.

Людина як найвища цінність. Місце і роль філософії у сучасному суспільному житті. Суспільний статус філософії. Філософія та її зв'язок із культурою

## Тема 2.

### **Опозиція «Людина-Світ»**

Багатовимірність опозиції «людина-світ». Проблема відношення людини до світу. Відношення «людина – світ» як основна проблема світогляду. Співвідношення понять «світ» і «всесвіт». Проблема множинності світів. Роль смислу буття в процесі об'єктивації світу.

Світогляд. Світогляд як форма самоусвідомлення людини. Структура світогляду. Способи структурування світогляду. Місце духовних утворень у житті людей. Типи світогляду та їх головні риси.

Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія, наука. Особливості міфологічного сприйняття світу і місця людини в цьому світі. Функції міфу. Східна, грецька, та слов'янська міфології.

Релігійний світогляд. Проблема виникнення релігії Віра у надприродне як основа релігійного світогляду. Ідея Бога. Функції релігії.

Зародження філософської думки. Міфологія і філософія. Релігія і філософія. Ідея мудрості. «Магія» і «софія». Філософія як побудова світогляду засобами раціонального мислення.

## Тема 3.

### **Історичні типи філософії**

Філософія як історія філософії. Історія філософії як проектування сучасного розвитку філософії. Становлення філософії. Філософія і досвідне пратеоретичне знання. Основні детермінанти історико-філософського процесу.

Специфіка філософії Стародавньої Індії (чарвака, джайнізм, буддизм) та Китаю (конфуціанство, даосизм).

Своєрідність античної філософії. Космоцентризм античності та його характерні риси. Основні школи і напрями. Становлення античної діалектики (Геракліт, Сократ). Атомістичне вчення Демокрита. Людина як мікрокосм. Проблема подвоєння світу у філософії Платона. Філософія Аристотеля і її місце в історії культури. Філософія епохи еллінізму: епікуреїзм, скептицизм, неоплатонізм.

Теоцентристський характер середньовічної філософії. Вчення Августина: ідея Бога, природа і людина як творіння Бога, душа і тіло, розум і воля, вчення про «Священну історію». Філософія Фоми Аквінського: проблема розуму і віри, філософії і теології, вчення про «повноту» субстанції людини. Дискусія про природу універсалій: номіналізм та реалізм. Специфічні риси філософії Візантії.

Епоха, культура, філософія. Гуманізм в Італії: а) ренесансний *гуманізм* (Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка); б) флорентійський неоплатонізм (Марелліо Фічіно, Пікко делла Мірандола); в) *Реформація* (Еразм Роттердамський, Мартін Лютер). Гуманісти заальпійських європейських країн (Мішель Ейкем де Монтень). *Натурфілософія* (Джордано Бруно, Галілео Галілей). Соціальні теорії: а) ідеологія централізованої держави (Ніколо Макіавеллі, Жан Боден); б) *ідея природного права*; в) попередники утопічного соціалізму (Томас Мор, Томазо Кампанелла).

Наукова революція XVII ст. та її відображення у філософії Нового часу. Гносеологічна забарвленість філософської думки. Емпіризм та раціоналізм. Поняття субстанції у філософії XVII – XVIIIст.: Р.Декарт, Б.Спіноза, Г. Лейбніц. Структура світу і структура розуму.

Основні характеристики, проблеми і принципи німецької класичної філософії. Її місце в історії культури. Філософські погляди І.Канта: природа і свобода, теоретичний і практичний розум. Діяльно-

творча основа філософії І.Г.Фіхте. Містичний аспект філософії Шеллінга. Еволюція філософських поглядів Гегеля : його філософська система і метод. Діалектика. Основні закони діалектики. Філософські категорії. Антропологічний матеріалізм та гуманізм філософії Л.Фейєрбаха. Універсальність людини.

Марксизм у контексті розвитку світової філософії. Основні тенденції та принципи марксистської філософії. Історична доля марксизму. Вплив марксистської доктрини на інші філософські доктрини. Марксистська філософія за кордоном (Л.Альтюссер, Д. Лукач, А. Грамші, Е. Блох, Т. Адорно, Т. Хоркхаймер та інші).

#### Тема 4.

##### **Посткласична філософія: основні тенденції філософствування в ХХ - ХХІ ст.**

Світова філософія - спосіб критичного аналізу, осмислення найбільш значних універсальних проблем і процесів, відображення глибинних зрушень у культурі, динаміці співвідношень між різними її сферами.

Позитивістський напрям філософії, його сутність та еволюція. Проблема знання і мови у філософії ХХ ст. Неопозитивізм та його різновиди (Л. Вітгенштейн, Б. Рассел, М. Шлік та ін.). Постпозитивістська лінія розвитку філософії ( К.Поппер, Т.Кун, І. Лакатос та ін.). Сучасна аналітична філософія.

Феноменологія як підґрунтя філософської переорієнтації у ХХ ст. Основні ідеї гусерліанства.

Екзистенціальне забарвлення сучасної світової філософії. Поняття екзистенції як індивідуального самопокладання. Варіанти екзистенціальних витлумачень людської буттєвості (Ж. П. Сартр, А. Камю, К. Ясперс, Г. Марсель, М. М. Понті, С. Де Бовуар та інші).

Фрейдизм та неофрейдизм. Класичний психоаналіз З.Фрейда. Ідея несвідомого, структура психіки за З.Фрейдом. Проблема душі сучасної людини, структура і архетипи колективного несвідомого в філософії К.Г.Юнга. «Індивідуальна психологія» А.Адлера. «Сексуально-економічна теорія» В.Рейха. Поняття «соціального характеру» в філософії Е.Фромма.

Герменевтичні засади пізнавального процесу. Основні ідеї сучасної герменевтики (Гадамер, Рікьор, К.Апель). Спілкування і розуміння.

Еволюція релігійної філософії ХХ ст., її переорієнтація від теоцентризму до антропоцентризму. Філософсько-релігійні течії: неотомізм (Е. Жільсон, Ж. Марітен, Е. Корет, Ю. Бохенський), тейярдизм (П.Тейяр де Шарден), персоналізм.

Структуралізм (Ж. Лакан, К. Леві-Стросс, Н.Фуко) і постструктуралізм Ж. Деріда, Ж.Дельоз, Ж. Бодрийар).

Філософська антропологія ХХ ст. (М. Шелер, Г. Плеснер ) про природу людини і її місце у Всесвіті. Основні її концепції: біологічна (А. Гелен, А. Портман); культурна (Е. Ротхакер, М.Ландман); релігійна (Хенгстенберг); педагогічна (О. Больнов).

Критичність філософії постмодернізму: а) метафізика бажання (Ж. Дельоз, Ф. Гватарі); б) теорія «репресивного суспільства» (Г. Маркузе, М. Фуко).

#### Тема 5.

##### **Людиновимірність української філософії**

З історії вивчення розвитку української філософії. Принципи визначення філософії України як явища світової культури. Культурологічний аспект дослідження історії української філософії. Періодизація історії української філософії.

Передфілософські уявлення давніх слов'ян. Роль християнства у становленні філософської думки Київської Русі. Загальні особливості філософської культури Київської Русі (Феодосій Печерський, Іларіон Київський, Нестор - Літописець та ін.). Світоглядні ідеї Київської Русі.

Передренесансні ідеї у філософській культурі України кінця XV - початку XVI ст. Ідеї неоплатонізму, «Ареопагітики» та ісіхазм в українській культурі. Філософія у братських школах. Філософія у Києво-Могилянській академії. Києво-Могилянська академія - перший в Україні центр професійної філософії (Йосип Кононович-Горбацький, Інокентій Гізель, Теофан Прокопович та інші). Філософія Григорія Сковороди.

Загальна характеристика стану філософської культури України кінця XVII-XIX ст. Поширення ідей представників французького та німецького просвітництва в Україні (Т. Осяновський, І.

Тимкосвський, В. Каразін). Київська релігійно-філософська школа (А. Дурович, О. Новицький, П. Юркевич та ін.).

Філософія національної ідеї в європейській культурі XIX ст. (М. Драгоманов, О. Потебня, та ін.) Кирило-Мефодіївське товариство. Розвиток академічної філософії в Україні кінця XIX – початку XX ст. (М. Авенаріус, Д. Граве, Й. Косоногов та ін.). Релігійно-теїстична філософія. Ноосферна концепція В. Вернадського. Філософія піднесення українського духовного життя (В. Винниченко, В. Зеньковський). М.Грушевський як історик, філософ і державний діяч. Філософія національної самобутності (Д. Донцов, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький та ін.). Філософська спадщина Д.Чижевського.

Філософія України у XX ст.(20-80-і роки). М.Хвильовий та дискусія з питань національної культури. Розробка філософії української ідеї за межами радянської України. Філософське життя в радянській Україні 60–80-х років. Основні проблеми розвитку філософії у сучасний період.

## Тема 6 .

### **Проблема серця в українській філософській думці**

“Горизонтальні” тенденції розвитку української філософської думки. Глибинна філософічність української культури (Т.Шевченко, М.Гоголь, П.Куліш, М.Костомаров).

“Філософія серця” як вираз українського світобачення: полемічність тези (Д.Чижевський, С.Ярмусь, Є.Калюжний, Т.Закидальський). Тριαспектність розуміння “філософії серця”. Серце як образ емоційного життя (“Слово про Ігорів похід”). Психологічні особливості українського народу. Серце як центр морального життя і духовності (І.Вишенський, П.Величковський, П.Могила, С.Туптало). Християнська традиція розуміння серця в творчому доробку П.Юркевича - зародок екзистенційного мислення.

Серце як антропоцентричний символ (Г. Сковорода, Я. Каменський, П. Куліш). Символіко-антропоцентричний зміст творчості Л. Українки, Б. І. Антоновича, П. Тичини, О. Довженка.

## Тема7 .

### **Проблема людського начала**

Особливості філософського осмислення проблеми антропосоціогенезу. Порівняльний аналіз альтернативних наукових пояснень походження людини (еволюційна теорія, трудова теорія антропосоціогенезу, ідеї космізму). Роль теологічних доктрин у задоволенні світоглядних запитів. Феномен людини у витлумаченнях Тейяр де Шардена. Космічно-природні витoki людського буття. Програми життєзабезпечення тварин і життєдіяльності людей, їх доктринальна відмінність.

Триєдність умов становлення людини: соціальність, праця, свідомість. Природне в людині і суспільстві. Поняття людської тілесності. Історія природи і історія суспільства як взаємообумовлені начала.

Людина як соціокультурна форма буття. Фактори та рушійні сили антропосоціогенезу. Індивідуальне і суспільне буття людини. Співвідношення понять «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість». Історичні типи особистості. Людське буття як “співбуття”. Поняття «інтерсуб’єктивності». Значення соціальних практик у формуванні особистості. Зміст поняття інтерналізації. Філософська постановка проблем соціальної деструктивності та девіації.

## Тема 8.

### **Філософський зміст проблеми буття**

Буття як абсолютна передумова світогляду і філософії. Буття та життєдіяльність. Виникнення та внутрішня логіка проблеми буття. Поняття онтології. Основні онтологічні теорії. Філософський зміст і життєвий статус поняття “буття”. Ідея небуття у філософському осмисленні світу і людини. Класична онтологія та її фундаментальні проблеми. Онтологія та метафізика: питання про співвідношення. Онтологічна категорія субстанції. Типи метафізичних (класичних) онтологій: ідеалізм, матеріалізм, реалізм, пантеїзм, дуалізм, монізм та ін. Основні рівні буття (природне, соціальне, духовне). Життя як

самоцінність. Індивідуальне буття людини. Проблеми вибору шляхів життя. Свобода і відповідальність. Сенс буття. Ідеали та цінності людського життя.

Простір і час як найзагальніші форми буття. Еволюція уявлень про простір і час. Статичність, динамічність, циклічність, лінійність та спрямованість часу. Безконечність простору і часу. Соціальний простір і час. Їх роль у процесі життєвого самовизначення людини. Соціально-історичний простір і час. Простір і час як форми духовної діяльності.

Поняття “рух” і “розвиток”, “прогрес”. Рух як спосіб існування матеріального світу. Поняття зв'язку та розвитку. Суперечність як особливий тип зв'язку, єдність протилежностей, джерело руху і саморозвитку. Розвиток як єдність прогресу і регресу. Нелінійне мислення. Головні ознаки феномену нелінійності.

Онтологічні категорії сучасної філософії: буття, небуття (ніщо), екзистенція, *dasein*, суще, тілесність, можливість, необхідність, свобода, темпоральність, соціум, відчуження, абсурд, межова ситуація, проект, жах, турбота, тривога. Антропоцентрична інтенція сучасних онтологічних проектів. Проблема співвідношення класичної та екзистенціальної філософій буття. «Депресивний» зміст екзистенціалізму.

## Тема 9.

### **Способи людської буттєвості**

Діяльність, практика, праця - основи людської буттєвості. Сутність діяльності і діяльність як спосіб здійснення сутності людини. Діяльність і людські потреби. Єдність матеріального і духовного начала в діяльності. Діяльність і практика. Предметно-перетворюючий характер практики.

Праця як спосіб взаємодії людини з природою. Праця як відчуження діяльності. Діяльний принцип у філософії, його ефективність і обмеженість.

Спілкування Я-Ти взаємодія, комунікація в системі способів людського буття.

Виміри людської буттєвості: проектування, відповідальність, свобода та ін.

Споглядання, самозаглиблення як недіяльнісні способи буття людини, їх обґрунтування у східній філософії.

## Тема 10.

### **Способи людського світобачення і світовиміру**

Гносеологічний підхід до розгляду свідомості. Свідомість як найвища форма відображення матерії. Феноменологічна теорія свідомості. «Епохе» та «ейдетична редукція» як головні принципи феноменологічного дослідження свідомості. Основні феноменологічні категорії (інтенціональність, інтенціональне переживання, ноєза, ноєма, ноєматичний корелят).

Свідомість, її природа і соціальні джерела. Біологічні та соціальні передумови виникнення й розвитку свідомості. Свідомість та мислення. Свідомість і мозок. Свідомість і психіка. Свідомість як відокремлення людини в світі і ставлення до нього. Рівні свідомості: свідоме, підсвідоме, надсвідоме. Свідомість-ідеальне: основні розрізнення. Психіка й етнос. Свідомість як ідеальна діяльність. Природа ідеального. Зв'язок матеріального та ідеального. Основні структурні рівні свідомості – несвідоме, підсвідоме, надсвідоме у філософії З.Фрейда. Суспільна та індивідуальна свідомість. Буденна, масова та теоретична свідомість. Форми суспільної свідомості. Відносна самостійність і творча активність свідомості. Пізнавальна, оцінююча, цілепокладальна та мотиваційна функції свідомості. Сучасні проблеми формування національної самосвідомості в Україні.

Пізнавальне відношення як суб'єкт-об'єктна опозиція. Історичні образи об'єктивності: поняття космосу, логосу, природи, матерії, трансцендентності. Соціально-практична природа пізнання.

Структура пізнавального процесу. Поняття суб'єкта, об'єкта, предмета, мети, засобу та результату пізнання. Суб'єкт-суб'єктні, суб'єкт-об'єктні та об'єкт-об'єктні зв'язки й відношення у структурі пізнання. Емпіричний і теоретичний рівні пізнання. Основні засоби чуттєвого та раціонального пізнання. Пізнання і творчість. Проблема істини в пізнанні та бутті людини (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна та відносна). Істина і хибність. Практика як критерій істини.

Основи категоризації мислення та роль філософських категорій як світоглядних орієнтирів. Поняття закону. Зміст основних законів діалектики: закон взаємного переходу кількісних та якісних змін, закон єдності та боротьби протилежностей, закон заперечення заперечення. Принципи діалектики (об'єктивність, всезагальність, системність, історизм, розвиток, взаємозв'язок). Зв'язок законів і категорій

діалектики. Зміст основних категорій діалектики: загальне, особливе, одиничне; сутність і явище; зміст і форма; можливість і дійсність; необхідність, випадковість, свобода; причина, наслідок, взаємодія тощо. Методологічне значення законів, принципів і категорій діалектики для пізнання і практичної діяльності.

Позапізнавальні форми долучення до світу: магія, містика та їх роль у культурі. Поняття істини в науці і філософії.

Розуміння і його природа. Знання і розуміння. Розуміння як осмислення. Філософські традиції, пов'язані з проблемою розуміння.

Специфічність людського розуміння. Механізми формування смислу і розуміння. Поняття контексту. Нормативно-ціннісна система.

Структура розуміння: елементи і рівні осмислення.

## Тема 11.

### **Методологія пізнання як форма організації оптимально-ефективної діяльності людини**

Поняття методології та методу. Співвідношення філософської, загальнонаукової та спеціально-наукової методології. Види і типи методів наукового дослідження, їх характеристика. Методологія сучасного наукового пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально-ефективної діяльності. Методологія пізнання як тенденція до перетворення вчення про знання на вчення про діяльність.

Основні методи філософського дослідження: сходження від абстрактного до конкретного, єдність історичного і логічного, збіг початку і принципу тощо.

Основні методи емпіричного пізнання: спостереження, опис, порівняння, аналогія, вимірювання, експеримент. Основні методи теоретичного дослідження: індукція та дедукція, аналіз та синтез, ідеалізація та формалізація, гіпотетико-дедуктивний метод.

Факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія як форми наукового пізнання та засоби його розвитку.

Свобода наукової творчості.

Етичні засади діяльності спеціаліста.

Проблема практики в пізнанні. Практика – основа, ціль пізнання. Соціальна практика. Структура практики. Основні форми практичної діяльності та їхня роль у розвитку цивілізації. Функції практики в процесі пізнання.

## Тема 12.

### **Соціальна філософія в контексті філософського знання**

Соціальна філософія як світогляд, метод пізнання і теорія суспільно-історичного розвитку. Проблематика соціальної філософії. Суспільство як цілісний світ. Необхідність та особливості філософського пізнання суспільства. Роль соціального знання в історії. Взаємодія індивіду і суспільства як необхідна умова життєдіяльності. Двоїстість природи людини. Співвідношення соціальної філософії, філософії історії та суспільних наук. Співвідношення пізнавального та світоглядного аспектів соціальної філософії. Теоретична, світоглядна, методологічна та практична функції соціальної філософії.

Суспільство як система. Соціальна форма життя як об'єктивний і універсальний процес виробництва і відтворення людини. Суспільство як засіб забезпечення життєздатності людства. Роль матеріального виробництва у створенні умов існування людини. Соціальне середовище та індивід.

Існуючі теоретичні моделі суспільства (Е. Дюркгейм, М. Вебер, Т. Парсонс, Ю. Габермас). Сутність марксистської моделі, заснованої на матеріалістичному розумінні історії, її сенс та неповнота.

Специфіка соціальних законів. Суперечності між людиною та суспільством і форми їх розв'язання. Колективізм та індивідуалізм. Практична основа буття суспільства. Основні сфери суспільного життя людини: економічна, соціальна, політична, духовна, сімейно-побутова.

Поняття соціального зв'язку і соціальних відносин. Сфера суспільного життя і види суспільних відносин, їх взаємозв'язок. Суспільство як цілісність. Соціальна філософія і розбудова української державності.

Практична філософія. Основні розділи практичної філософії. Головні категорії філософії економіки (виробництво, капітал, продуктивні сили, виробничі відносини тощо). Виробничі відносини як основа

соціальних систем. Поняття матеріального та нематеріального виробництва. Фізичний, людський та соціальний капітал. Виробничий ресурс як головний чинник економічного розвитку суспільства. Поняття бізнесу у філософії. Основоположні поняття філософії політики. Політика як суспільне явище. Політика і влада: проблема співвідношення. Політична організація і політична система суспільства. Держава – основна складова політичної системи суспільства. Форми державного правління і устрою, політичний режим. Політичні партії, громадські організації і рухи. Громадянське суспільство: поняття, проблеми формування та розвитку. Категоріальний арсенал філософії права. Предмет філософії права. Закономірність, закон і право. Поняття природного права. Поняття позитивного права. Право і справедливість. Філософське обґрунтування статусу людини та громадянина. Специфіка та різновиди феміністичної філософії. Класична концепція статі. Феміністична критика фало(лого)центризму як усталеного принципу у культурі і суспільстві. Поняття гендеру. Соціокультурна зумовленість конструктів маскулінності та фемінності. Джерела «боротьби між статями», її соціальні наслідки.

### Тема 13.

#### **Структурування суспільства, ієрархізація та групоутворення в ньому**

Принцип ієрархічної будови суспільства, його адепти і критики. Структура соціальних відносин. Поняття соціальної структури суспільства. Поняття соціальних груп, класів, верств, прошарків. Теорії «соціальної стратифікації» та «соціальної мобільності» (П.Сорокін, Т.Парсонс). Полієрархічна структура суспільства.

Диференціація діяльності та страфікаційна структура суспільства. Соціальні механізми групоутворення. Макрогрупи суспільства: клас, нація, народ, покоління та ін.

Три рівні соціальної організації: перший - первинна мала група, другий - макроутворення, третій - інституційний.

Індивідуальна і суспільна елітарність. Елітні верстви й народні маси ( Ч. Міллс, Т. Еліот ). Роль особистості у суспільстві. Культ особи і авторитет особи. Свобода волі. Відчуження як соціальний феномен. «Християнський гуманізм» та «ренесансна модель» особистості. Особистість у соціальних утопіях ХХ ст.: конформіст, ізгой, фанатик. Ідея «надлілюдини» Ф.Ніцше у сучасному суспільстві.

Формування та розвиток ідеї суспільного прогресу в історії філософської та суспільно-політичної думки. Співвідношення понять «розвиток», «прогрес» і «регрес». Еволюція, революція, реформа. Сутність і критерії суспільного прогресу. Духовні потреби, духовні цінності та інтереси. Діалектика відносного й абсолютного в суспільному прогресі. Рушійні сили суспільного розвитку. Культурно-історичні форми та етапи суспільного прогресу. Науково-технічний прогрес. Сутність сучасної НТР. Історична доля марксистської теорії суспільно-економічних формацій. Сучасні концепції суспільно-історичного розвитку. Формація й епоха. Формація і цивілізація. Сучасні постіндустріальні концепції суспільного розвитку. Плюралізм форм і напрямів сучасного суспільного розвитку. Суспільний ідеал та суспільний процес. Співвідношення стихійного і свідомого в історичному розвитку. Проблема суб'єкта суспільно-історичного процесу. Людина, народ і маси. Футурологія і реальний світовий процес. До світової єдності - через культурне розмаїття.

### Тема 14

#### **Духовне в житті людини і суспільства**

Проблема взаємовідношення буття і духу. Поняття духу в різних філософських системах. Дух, душа, духовність. Духовне як індивідуальне буття і його найвищий ступінь. Вищі духовні цінності і духовний вибір особистості. Феномени індивідуальної духовності: віра, надія, любов. Проблема джерел духовності. Духовне життя: структура і зміст. Соціальні форми функціонування духовного, поняття ідеології, ментальності, національної свідомості. Духовний світ особи та його складові.

Духовні відносини у суспільстві. Духовність і ментальність. Особливості ментальності українського народу. Структура суспільної свідомості. Загальна характеристика форм суспільної свідомості: наукової, релігійної, філософської, художньої, моральної, політичної, правової. Шляхи формування і розвитку української національної самосвідомості.

Проблема душі у філософії.

Духовні основи суспільного життя. Взаємообумовленість матеріального і духовного життя



## Тема 15.

### **Світ культури: своєрідність і предметні форми виразу**

Багатозначність поняття «культура». Поняття культури, ціннісні та технологічні виміри культури. Розрізнення понять «суспільне багатство», «технологія», «цивілізація» і «культура».

Концептуальні підходи до визначення сутності культури в сучасній культурології. Символічний (М.Бубер), раціональний (Е.Касіер), релігійний (Ж.Марітен), комунікативний (К.Леві-Стросс), функціональний (А.Моль). Культура як смислове поле життєдіяльності. Культура як спосіб буття самовиразу особистості. Культура і життєзабезпечення суспільства. Структура і функції суспільства. Поняття культури суспільства. Культура і масова культура. Споживацтво в культурі. Типологія культури.

Культура і соціум. Цивілізація і культура. Гуманістична природа культури. Формування та етапи розвитку культури. Історична багатоманітність типів культур та їх взаємодія. Загальнолюдське і національне в культурі. Етнос і культура. Культура і демократія.

Культура як форма прояву і розвитку сутнісних сил людини, спосіб її самовизначення та міра людяності. Культура і культурність. Цінності - смислоутворюючі основи культурного буття людини. Предметні форми культури. Аристократизм і демократизм культури. Єдність і багатоманітність культур.

Соціокультурний процес у розвитку людства. Культура і цивілізація: проблема співвідношення.

Традиція і новаторство у культурі. Комунікативний зміст національних культур. Культури «колективістські» та «індивідуалістичні», «ієрархічно-формальні» та «егалітарно-неформальні», «експресивні» та «стримані», «монохромні» та «поліхромні», «контактні» та «дистантні». Поняття міжкультурної комунікації. Толерантність і консенсус як умова нової цивілізаційної парадигми. Філософія як квінтесенція культури.

## Тема 16

### **Особистість у вимірах філософського аналізу**

Проблема особистості як складова частина загальнофілософської проблеми людини. Специфіка філософського дослідження проблеми особистості. Самоцінність особи. Уявлення про особистість у різних галузях наукового знання. Необхідність конкретно-історичного аналізу при розгляді проблеми особистості. Взаємовідношення особистості і суспільства. Взаємовідношення особистості і суспільства за умов тоталітарного і демократичного суспільного ладу. Гармонія взаємовідношення між особистістю і суспільством. Необхідність та умови самоствердження особистості, подолання її відчуження від влади, власності, від створених її працею цінностей, включення її до громадської діяльності.

Людина, індивід, індивідуальність, особистість. Людина як біосоціальна істота. Індивід як представник людського роду. Особистість як сукупність соціально значущих рис індивіда. Місце свідомовольової компоненти у структурі і поведінці особистості. Індивідуальність як системна якість. Поняття інтелігентності.

Життєва позиція особистості та умови її формування. Активна і пасивна життєві позиції. Історичний розвиток уявлень про сутність людини і сенс людського життя. Проблема сенсу людського життя.

Людина як особа. Культурні та буттєві виміри життя людини. Свобода, вибір та відповідальність особи. Совість і моральний обов'язок. Мораль і право. Розум і віра. Проблема відчуження і шляхи його подолання. Цінності та їх структура.

# ПИТАННЯ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ФІЛОСОФІЇ

## ДЛЯ ВСІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

1. Проблема предмета філософії. Специфіка філософських проблем. Праця М.К. Мамардашвілі «Як я розумію філософію».
2. Філософія і культура. Основні функції філософії.
3. Поняття світогляду та його історичні форми. Структура світогляду. Філософія та світогляд.
4. Опозиція «людина – світ» як філософсько-світоглядна проблема. Проблемний характер предмета філософії та її основного питання.
5. Форми опанування світом: духовно-теоретична, духовно-практична, предметно-практична.
6. Міфологія як тип світогляду. Особливості міфологічного світогляду в давніх культурах.
7. Особливості релігійного світогляду. Світоглядний та гносеологічний аспекти віри. Християнство і його вплив на світову культуру.
8. Наука і світогляд. Роль світогляду в науковому пізнанні. Праця В. І. Вернадського «Науковий світогляд».
9. Основні риси давньоіндійської філософії. Брахманізм, буддизм, індуїзм.
10. Філософія Давнього Китаю. Даосизм та конфуціанство.
11. Антична філософія та основні періоди її розвитку. Значення античної філософії для формування європейської культури.
12. Основні проблеми філософії «досократиків». Мілетська школа (Геракліт, Парменід, піфагорійці, елейці, атомісти).
13. Софісти. Філософія Сократа та її значення для європейської культури. Праця Платона «Апологія Сократа».
14. Філософія Платона: теорія ідей, учення про пізнання. Праця Платона «Менон».
15. Філософія Арістотеля: основні ідеї та їх вплив на світову філософію. Праця Арістотеля «Метафізика» .
16. Філософія еллінізму та римська філософська спадщина.
17. Особливості культури та філософії доби Середньовіччя. Теоцентризм. Канонічні вчення св. Августина. Праця Фоми Аквінського «Природнича теологія».
18. Особливості культури та філософії доби європейського Відродження: гуманізм та антропоцентризм, натуралізм, пантеїзм.
19. Особливості філософії Нового часу. Емпіризм та раціоналізм. Проблема методу наукового пізнання у Ф. Бекона і Р. Декарта.
20. Філософія І. Канта та класична наука. Основні положення теорії пізнання. Категоричний імператив та основні постулати етики І. Канта.
21. Філософія Г. Гегеля. Діалектика, принцип тотожності мислення та буття, «панлогізм», розуміння історії. Праця Г. Гегеля «Енциклопедія філософських наук. Наука логіки».
22. Філософія Л. Фейєрбаха. Ідеї філософської антропології. Вчення про релігію. Праця Л. Фейєрбаха «Сутність християнства».
23. Філософія марксизму: основні ідеї та їх вплив на світову філософію і соціальну практику. Праці К. Маркса «До критики політичної економії».
24. Марксистська філософія в ХХ ст.: розробка проблем, їх оцінка та роль у суспільному бутті. Різновиди марксизму.
25. Розвиток філософії в Україні: характеристика основних етапів.
26. Особливості культури Київської Русі. Зародження філософських ідей. Значення християнства у становленні української культури. Праця Іларіона Київського «Слово про закон і благодать».
27. Києво-Могилянська академія як осередок української і слов'янської культури. Внесок професорів Академії у філософську культуру України.
28. Основні мотиви філософських пошуків Г. Сковороди. «Філософія серця» та «сродної праці». Вплив філософії Г. Сковороди на українську та російську філософію. Праця Г. Сковороди «Разговор пяти путников о истинном счастье в жизни».
29. Соціально-філософські мотиви у творчості Тараса Шевченка та їх значення для розвитку національної самосвідомості.
30. Тенденції розвитку філософії в радянський період. Особливості підходів до гносеологічної та методологічної проблематики.
31. Основні ідеї російської філософії кінця ХІХ – початку ХХ ст. (В.С. Соловйов, М.О. Бердяєв, П. Флоренський, Л. Шестов та ін.).

32. Особливості класичної та некласичної філософії.
33. Філософія неотомізму. Праця П. Тейяра де Шардена «Феномен людини».
34. Специфіка та основні положення «Філософії життя» (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше та інші).
35. Філософія позитивізму, етапи її розвитку. Позитивізм та розвиток науки.
36. Аналітична філософія XX – початку XXI століть (Г. Фреге, Б. Рассел, Л. Вітгенштейн, Дж. Сьорл, Р. Рорті та ін.).
37. Постпозитивістське тлумачення науки. Ідея парадигми та наукового товариства. Праця Т. Куна «Структура наукових революцій».
38. Філософія К. Поппера. Ідеї плюралізму, верифікації та фальсифікації в науці. Праця К. Поппера «Логіка і ріст наукового знання».
39. Людське існування як фундаментальна проблема екзистенціальної філософії (М. Гайдеггер, К. Ясперс, А. Камю, Ж.-П. Сартр). Праця Ж.-П. Сартра «Екзистенціалізм – це гуманізм».
40. Філософська герменевтика. Проблема інтерпретації та розуміння. «Герменевтичне коло». Праця Г.-Г. Гадамера «Істина і метод».
41. Комунікативна філософія. Проблема суб'єкт-суб'єктної взаємодії (К.-О. Апель, Ю. Хабермас, М. Бубер, М. Бахтін).
42. Проблема свідомості (марксизм, фрейдизм, феноменологія). Свідоме, несвідоме, підсвідоме. Праця З. Фрейда «Я і Воно».
  - a. Свідомість та мова. Мова в житті людини та науковій творчості. Природна і штучна мови їх співвідношення.
43. Проблема буття (Парменід, класична онтологія, «нові онтології» – Е. Гуссерль, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр).
44. Проблема субстанції в історії філософії: монізм, дуалізм, плюралізм. Категорія «матерія» у філософії, її світоглядний та когнітивний зміст.
45. Філософський аспект проблеми походження людини (Фр. Енгельс, Фр. Ніцше, П. Тейяр де Шарден, М. Шелер та ін.). Кінцевість людського існування та його сенс.
46. Співвідношення матеріального та духовного в бутті людини (тлумачення в працях з релігійної філософії, марксизму, філософської антропології, комунікативної філософії).
47. Проблема свободи людини в історії філософії (І. Кант, Г.Гегель, К. Маркс, Фр. Ніцше, М. Бердяєв та ін.).
48. Діяльність як універсальний спосіб людського буття. Праця і діяльність. Проблема опредмечення та розпредмечення.
49. Діалектика та її альтернативи. Основні історичні форми діалектики і їх місце в історії філософії. Закони діалектики.
50. Філософські категорії, їх специфіка та роль у пізнанні і людській діяльності. Наукове мислення та категорії.
51. Категорії «рух» і «спокій», «час» і «простір». Соціально-культурний та когнітивний зміст. Праця Фр. Енгельса «Діалектика природи».
52. Категорії «кількість», «якість», «міра». Роль кількісних методів у науковому пізнанні.
53. Категорії тотожності, розрізнення, суперечності. Суперечність як джерело руху і розвитку. Соціальні суперечності.
54. Категорії «сутність» і «явище», їх соціокультурний та когнітивний зміст. Місце позірності (видимості) у науковій діяльності.
55. Категорії «зміст» і «форма», організація та самоорганізація, їх соціокультурний і когнітивний зміст та функції. Праця І. Пригожина та І. Стенгерс «Порядок з хаосу».
56. Категорія заперечення (діалектичний і метафізичний зміст). Сутність категорії «зняття» та її значення в науковому пізнанні.
57. Принципи детермінізму й індетермінізму. Категорії детермінації. Сучасна наука та детермінізм й індетермінізм.
58. Поняття пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання в класичній, некласичній та постнекласичній науці і методології.
59. Пізнання та предметно-практична діяльність. Практика як соціокультурна і гносеологічна категорія (марксизм, прагматизм).
60. Істина як гносеологічна та культурологічна категорія. Істина і правда. Позиція фалібілізму. Істина та достовірність.
61. Проблема та гіпотеза в науковому пізнанні. Сутність гіпотетико-дедуктивного методу в науковому пізнанні.

62. Єдність чуттєвого та раціонального в пізнанні. Раціоналізм та емпіризм в науковому пізнанні. Емоції і наукова творчість. Проблема інтуїції.
63. Поняття науки. Критерії науковості знання. Наука і псевдонаука. Соціокультурні функції науки.
64. Наука як система знань та соціальний інститут. Проблема лідера в науці. Моральна відповідальність ученого.
65. Класична, неklasична та постнеklasична наука (основні риси). Історичні типи наукової раціональності.
66. Наука в культурі постмодерну. Праця Ж.-Ф. Ліотара «Стан постмодерну».
67. Поняття наукового методу. Методологія, метод, методика. Співвідношення філософського і наукового методів у процесі пізнання.
68. Емпіричний рівень пізнання. Форми та методи емпіричного пізнання. Поняття наукового факту й емпіричного закону.
69. Теоретичний рівень пізнання. Форми та методи теоретичного пізнання. Проблема зв'язку теоретичного й емпіричного в науковому дослідженні.
70. Категорії «закон» і «хаос» у сучасній науці та культурі. Синергетика: основні філософські проблеми. Праця І. Хакена «Синергетика».
71. Соціальне буття. Основні проблеми філософії соціального буття. Духовне та матеріальне в існуванні суспільства (теософські, марксистські та інші погляди).
72. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Діалектика продуктивних сил та суспільних форм їх розвитку. Сутність науково-технічного прогресу.
73. Культура як соціально-історичний феномен, спосіб буття людини. Культура і цивілізація. Масова культура. Поняття антикультури.
74. Проблеми типологізації історії. Формаційний та цивілізаційний підходи до її періодизації. Праця К. Ясперса «Сенс і призначення історії».
75. Поняття традиційного, індустріального та постіндустріального (інформаційного) суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер, І. Масуда).
76. Поняття суб'єкта історії. Необхідність та свобода в історичному розвитку. Народ і особистість в історії. Проблема відповідальності історичної особистості.
77. Конфлікти та злагода, війни та мир, революції й реформи в історичному розвитку.
78. Проблеми сенсу та спрямованості історії. Прогрес і регрес у розвитку людства. Феномен глобалізації та її сутнісні риси.
79. Соціальна структура суспільства, особливості сучасного стану. Ідея еліти. Проблема національної еліти і її роль у житті нації.
80. Поняття політики як феномену суспільного буття. Політична організація суспільства (філософські проблеми).
81. Громадянське суспільство. Держава, право, людина в умовах громадянського суспільства.
82. Глобальні проблеми сучасності, їх генеза та пошуки розв'язку. Ідеї Римського клубу.
83. Опозиція «модерн – постмодерн» у культурному поступі людства. Праця П. Козловського «Постмодерна культура».

**СПИСОК ПЕРШОДЖЕРЕЛ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА КАНДИДАТСЬКИЙ ІСПИТ З ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ВСІХ  
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

1. *Аристотель*. Метафизика. – Кн. 1,2 и 4 // Аристотель. Соч. – В 4 т. – Т.1. – М., 1976. – С.65-69; 119-144.
2. *Аквинский Фома*. Естественная теология. Метафизическая теория бытия и теория познания // Антология мировой философии. В 4 т. – Т.1. – Ч. II. – М., 1969. – С. 582-605.
3. *Бэкон Фр.* Новый Органон // Бэкон Фр. Соч.: В 2 т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С. 13-79.
4. *Декарт Р.* Рассуждение о методе // Декарт Р. Избранные произведения - М.: Госполитиздат, 1950. – С. 257-317.
5. *Кант И.* Критика чистого разума. Предисл. ко 2-му изд. Введение / О различии чистого и эмпирического знания // Кант И. Соч. – Т.3. – М, 1964.
6. *Гегель Г.В.Ф.* Энциклопедия философских наук. – Т. I. Наука логики – М., 1974. – С. 79-106.
7. *Энгельс Ф.* Диалектика природы // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Изд. 2-е. – Т. 20.- М., 1955. – С. 558-571.
8. *Маркс К.* К критике политической экономии. Предисловие. //Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2-е изд. – Т. 13. - М., 1959.
9. *Киевский Илларион*. Произведения (Слово о законе и благодати) // Антология мировой философии. Методический сборник философских текстов – Т. I. – Ч. I. - К., 1991. – С. 273-291.
10. *Сковорода Г. С.* Разговор пяти путников о истинном щасті в жизни // Сковорода Г.С. Твори. В 2 т. – Т. I. - К., 1961. – С. 207-247.
11. *Ницше Ф.* Антихристианин // Сумерки богов: Сб. - М., 1990. Див. також: *Ницше Фрідріх*. Так казав Заратустра. - К., 1993. – С. 331-419.
12. *Сартр Ж.-П.* Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов: Сб.–М, 1990.
13. *Ясперс К.* Смысл и назначение истории. – М.: Республика, 1994.– С.29-97.
14. *Поппер К.* Предположения и опровержения // Рост научного Гл. I // Поппер Карл. Логика и рост научного знания. – М., 1983.– С. 240-290.
15. *Кун Т.* Структура научных революций. – М., 1975 (Предисловие, с. 7–26; Введение, с. 16-26; Дополнение 1969 г. – С. 219-264).
16. *Мамардашвили М. К.* Как я понимаю философию. – М.: Прогресс, 1992. – С. 14-26; 57-71.
17. *Пригожин И., Стенгерс И.* Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. Предисл. О. Тоффлера. Введение. Заключение.- М., 1985 – С. 11-68; С. 362-386.
18. *Вернадский В.И.* Научное мировоззрение // На переломе: философские дискуссии 20-х годов.) – М.: Политиздат, 1990. – С. 180-203. 19. *Фрейд З.* Я и Оно // Психология бессознательного. – М.: Просвещение, 1989. – С. 425-439.
19. *Платон*. Апология Сократа // Платон: Собр.соч.- В 4 т. – Т. I.- М.: Мысль, 1990. – С. 70-96.
20. *Платон*. Менон // Платон: Собр. соч. – В 4 т. – Т. I. – М.: Мысль, 1990. – С. 575-613.
21. *Тейяр де Шарден П.* Феномен человека. – М.: Наука, 1987. – С. 228-235.
22. *Лиотар Ж-Ф.* Состояние постмодерна. – СПб.: Алетейя 1998. – С. 9-70.
23. *Козловські П.* Постмодерна культура // Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями: Хрестоматія. – К.: 1996. – С. 245-294.
24. *Хакен Г.* Синергетика: Иерархия неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. – М.: Мир, 1985. – С. 13-45.
25. *Гадамер Х.-Г.* Истина и метод. – М.: Прогресс, 1988. – С. 50-56; 225-238; 364-442.
26. *Фромм Э.* Бегство от свободы. – М.: Прогресс, 1990. – С. 13-42.

## ВИМОГИ ТА МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ З ФІЛОСОФІЇ

Реферат є самостійною письмовою роботою, що виконується аспірантом чи здобувачем. Це обов'язкова форма підготовки до складання вступного іспиту з філософії.

Реферат повинен свідчити про глибоке засвоєння аспірантом або здобувачем програми з філософії, рекомендованих філософських першоджерел, уміння розбиратися у філософських питаннях сучасної науки, методології наукового дослідження, у сутності та соціальних наслідках науково-технічної революції, сучасних тенденціях і проблемах світового розвитку. Реферат має відбивати рівень засвоєння і розуміння історико-філософської і наукової літератури, що зв'язана з його темою.

Важливе значення має вибір теми реферату. Вона має відповідати основним філософським і методологічним проблемам тієї галузі науки або техніки, за якою спеціалізується аспірант або здобувач, має бути актуальною у творчому і практичному відношеннях, пов'язана, як правило, з майбутнім науковим дисертаційним дослідженням, узгоджена з кафедрою філософії та політології. Тему реферату слід вибирати в діалозі аспіранта (здобувача) з викладачем філософії та політології і керівником дисертаційної роботи під час консультацій.

При оформленні реферату рекомендується дотримуватися такої його структури:

- титульна сторінка,
- зміст,
- виклад основного матеріалу,
- висновки,
- бібліографія.

Робота над рефератом починається з вивчення філософських джерел з пошуку теми та спеціальної наукової літератури. Має сенс конспектувати джерела, які вивчаються.

На підставі цих конспектів складається план реферату, який має включати: вступ (що містить обґрунтування актуальності теми реферату, постановку проблеми і огляд стану її розроблення); 3-4 розділи, що розкривають зміст теми; висновки; список використаної літератури. План реферату треба узгодити з викладачем.

Обсяг реферату – орієнтовно 25 сторінок тексту машинопису; шрифт – Times New Roman, розмір – 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5. Формат А 4 (210 x 297 мм). Поля: ліворуч – 2,0 см, праворуч – 1,0 см, зверху – 2,0 см, знизу – 2,0 см, абзац – 1,25 см.

На титульному аркуші необхідно зазначити: назву вищого навчального закладу (Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка), кафедру (філософії та політології), тему реферату, прізвище, ім'я, по батькові (повністю) аспіранта чи здобувача, назву інституту та кафедри, рік (див. Додаток 1).

У кінці реферату подається список літератури (не менше ніж 13-15 найменувань, у тому числі новітніх філософських і наукових видань), в якому обов'язково треба вказати (відповідно до вимог ВАК України): прізвище автора, повну назву твору, місце видання, назву видавництва, рік видання та повний його обсяг (у сторінках); для періодичних видань – вказати номер видання та сторінки, на яких розміщений використаний матеріал. Серед посилань можуть бути матеріали з Інтернету з зазначенням їхньої електронної адреси. Підручники з філософії до списку використаної літератури не включаються.

У рефератах, що подаються, нерідко зустрічаються помилки в оформленні списку літератури. Джерела можуть бути розташовані або в порядку згадування в тексті реферату, або в алфавітному порядку. Подається повний бібліографічний опис джерел: автор, назва монографії чи статті, місце видання, назва видавництва, рік видання, повний обсяг сторінок цитованого твору; автор, назва статті, назва журналу або збірника, рік, номер журналу, сторінки, на яких міститься стаття.

### **Приклади:**

Монографія: Тарасенко Н. Ф. Природа, технологія, культура. Філософсько-мировоззренческий анализ. – К.: Наук, думка, 1985. – 255 с

Стаття 1: Степин В. С. Проблема аксиологического базиса современного образования // Вопросы философии. – 1999. – № 3. – С. 20-28.

Стаття 2: Тейяр де Шарден П. О счастье // Человек. – 1991. – №2. – С. 113-118.

Стаття зі збірника: Хакен Г. Синергетика как мост между естественными и социальными науками // Синергетическая парадигма / Ред. О. Астафьева. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – Вып. 3. – С. 26-34.

Обов'язковими є посилання на літературні джерела в тексті реферату. Вони подаються в квадратних дужках із зазначенням номера джерела в списку літератури, а в разі цитування – і номера сторінки, наприклад, [13, с 136].

Готова робота має бути уважно вчитана та подається в роздрукованому вигляді.

Термін подачі готового реферату на кафедру філософії та політології – не пізніше ніж за два тижні до дати складання вступного іспиту з філософії.

Оцінка за реферат заноситься у протокол вступного іспиту з філософії. Оцінюється реферат за чотирибальною системою: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно". У разі отримання оцінки "незадовільно" з реферату вступник не допускається до вступних іспитів.

На іспиті аспіранту чи здобувачеві можуть бути поставлені запитання за змістом реферату.

Замість реферату можуть подаватися друковані роботи, у яких кандидат в аспірантуру є автором або співавтором за напрямком обраного наукового дослідження.

## ОРИЄНТОВНІ ТЕМИ РЕФЕРАТИВ З ФІЛОСОФІЇ

1. Співвідношення моделювання та експерименту в науково-технічному дослідженні.
2. Проблема ефективності комп'ютерних технологій в умовах інформаційного суспільства.
3. Роль кількісних методів в економічному дослідженні.
4. Нелінійність мислення в процесі керування системами.
5. Вплив техногенної цивілізації на біологічну і соціальну природу людини.
6. Кореляція істинності і цінності науково-технічних теорій.
7. Специфіка взаємодії об'єкта і суб'єкта в науково-технічному пізнанні.
8. Філософське осмислення синергетики як науки про самоорганізацію.
9. Принцип взаємодії та взаємозв'язку як методологічна основа хімічних досліджень.
10. Специфіка емпіричних методів дослідження в логістиці.
11. Інноваційні процеси в підготовці майбутніх спеціалістів (філософський аспект).
12. Герменевтика як методологічний принцип мовознавства.
13. Взаємозв'язок мови і мислення в процесі освоєння іноземних мов.
14. Комунікативна філософія і проблеми перекладу тексту.
15. Особливості продуктивних сил суспільства в умовах природних монополій.
16. Символи як феномен культури.
17. Категорії «закон» і «хаос» в контексті наукового дослідження.
18. Специфіка формування правової свідомості суспільства з перехідною економікою.
19. Місце машинного експерименту в системі когнітивних засобів.
20. Метод моделювання в системі методологічних засобів пізнання.
21. Традиції та інновації в науковому дослідженні.
22. Комп'ютерні технології в сучасних наукових дослідженнях.
23. Синергетичний підхід в інженерній діяльності.
24. Матеріальна основа суспільного життя.
25. Єдність філософських та наукових методів у технічних науках.
26. Специфіка кореляції економічних та духовних факторів у постіндустріальному суспільстві.
27. Сутність соціальної структури інформаційного суспільства.
28. Специфіка екологічної правової свідомості в культурі постмодерну.
29. Правова свідомість у контексті правового прогресу суспільства.
30. Вплив античної філософії на формування римського права.
31. Специфіка взаємодії природи і людини в культурі постмодерну.
32. Екологічні проблеми в контексті космізму.
33. Принцип сходження від абстрактного до конкретного в процесі математичного моделювання.
34. Специфіка емпіричних та теоретичних досліджень у науці.
35. Системний підхід у сучасній науці й техніці.
36. Єдність біологічного і соціального в людині за умов комп'ютеризації.
37. Проблема методу наукового пізнання у філософії.
38. Негативні наслідки техногенної цивілізації: причини виникнення та шляхи розв'язання
39. Співвідношення детерміністських та ймовірнісних методів у математичному пізнанні.
40. Можливості створення духовно-естетичного середовища на базі Інтернету.
41. Поняття елементів та структури відкритої нелінійної системи.
42. Герменевтика як методологічний принцип перекладу тексту.
43. Співвідношення інтерпретації та герменевтики у процесі дослідження тексту.
44. Теоретичне знання як стрижень інформаційного суспільства.
45. Методологічні аспекти інноваційних процесів у науці.
46. Проблема взаємозв'язку природної мови та мови інформатики.
47. Електронно-обчислювальні машини і мислення.
48. Процес пізнання як діалектико-історичне відношення людини до світу.
49. Співвідношення форм і методів наукового пізнання у процесі моделювання складних нелінійних систем.
50. Проблеми застосування принципу системності у технічних науках.
51. Метод і методологія у філософії та в науці.
52. Свідомість та штучний інтелект.
53. Мислений експеримент як теоретичний метод наукового пізнання.
54. Формування свідомості та Інтернет.



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Кафедра філософії та політології

**РЕФЕРАТ**

на тему

**«Герменевтика як методологічний принцип перекладу тексту»**

Виконав:

аспірант (викладач)

англійської мови

кафедри іноземних мов №1

Гуманітарного інституту НАУ

Іванов Іван Іванович